

3. *Сергеева Т. А.* Новые информационные технологии и содержание обучения // Информатика и образование. – 1991. – № 1. – С. 3-10.
4. *Гудзій А. М., Биков В. Ю., Гапон В. В., Плескач М. Я.* Аналіз стану комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів за 1997–2001 роки // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2002. – № 4. – С. 3-7.

ЧЕРНЯВСКИЙ Б. В. *Компьютерные технологии обучения в основе преподавания изобразительного искусства.*

В статье рассматриваются проблемы компьютеризации учебно-воспитательного процесса, освещается состояние информатизации учебных заведений, предлагаются пути интеграции с изобразительным искусством и компьютерных технологий.

SHERNYAVSKIY B. V. *Computers technologies of teaching in basis of teaching of fine art.*

In the article the problems of computerizing of educational-educate process are considered, the state of informatization of educational establishments is lighted, the ways of integration with the fine art and computer technologies are offered.

Юрійчук Н. Д.
ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди”

СУЧАСНЕ МОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ В АСПЕКТІ НОРМАТИВНОСТІ

Мовні норми у всіх своїх різновидах мають соціальний характер. Варіантність мовних норм пояснюється як тимчасовим чинником, так і соціальними умовами. Кожна держава оберігає літературну норму і захищає її через загальноосвітню школу, вищі навчальні заклади. Оскільки, учити рідній мові всіх жителів держави – головне соціальне завдання, від якого залежить підготовка майбутнього інтелектуального потенціалу держави.

Основною ознакою сучасної української літературної мови є наявність норм, тобто історично усталених і соціально закріплених правил, обов'язкових для всіх носіїв мови незалежно від соціальної, професійної, територіальної належності. Мова – це внормована (або кодифікована) мова суспільного спілкування.

За словами М. П. Кочергана, мовна норма – сукупність найбільш стійких, традиційних елементів системи мови, історично-відібраних і закріплених суспільною мовною практикою; сукупність колективних реалізацій мовної системи, прийнятих суспільством на певному етапі його розвитку й усвідомлених ним як правильні, зразкові [12, с. 301].

Норми охоплюють усі рівні мови: лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, орфографічні, пунктуаційні. Проте, на сучасному етапі, в

учнівському мовленні спостерігається відхилення від мовних норм на всіх мовних рівнях.

За спостереженнями О. Горошкіної, помилки на лексичному рівні зумовлені недоречними запозиченнями з російської, наприклад: *время* (час), *неделя* (тиждень), *открытка* (листівка), *карандаш* (олівець), *клубника* (полуниця)... Невмотивоване вживання скопійованих російських структур спотворює дериваційну структуру української мови: *завідующий* (завідувач), *ножницы* (ножиці), *приводити* (наводити) приклади, *водитель* (водій)... У мовленні учнів на морфологічному рівні теж зафіксовано багато помилок: *гривнів*, *гривен* (гривень), *зла собака* (злий собака), *посуда* (посуд), *саме краще* (найкраще)...; іменники, що означають власні назви, традиційно вживаються у називному відмінку замість кличного: *Оля! Іди додому*; *Света, дай книжку* (Олю, Світлано). На синтаксичному рівні переважають помилки, що засвідчують слабкі знання дієслівного керування та прийменникових (безприйменникових) конструкцій в українській мові: *дякую вас* (правильно – *вам*), *відповідно плану* (відповідно до плану), *згідно плану* (згідно з планом)... [7, с. 2].

Норми є необхідною умовою існування мови, її повноцінного функціонування в суспільстві. Вони забезпечують стабільність, уніфікованість, наступність у розвитку мови та її зрозумілість для різних поколінь українців. Без обов'язковості норм неможливе здійснення ефективної комунікації.

Норми складаються поступово. Вони стихійно регулюються мовним середовищем і періодично підлягають зміні. Нерідко в мовленні співіснують варіанти мовної норми, один з яких згодом утрачає статус мовного стандарту.

Надання українській мові статусу державної, – на думку Н. Сологуб, – демократизувало мовну норму, яка є центральним поняттям культури мовлення, й активізувало вживання елементів, поширених у Західній Україні та діаспорі, що породило варіантність норми. Вирішення основних питань культури мовлення потребує термінового втручання в цей процес кваліфікованих фахівців, які повинні впорядкувати правопис, створити мовні посібники і видати цілий ряд дуже необхідних лексикографічних праць, спрямованих на регулювання сучасного українського мовного процесу [33, с. 60].

Кожний мовець, який володіє літературною мовою, є прикладом для інших. Але необхідно розуміти, що до деяких зразків хочеться наблизитися,

а від інших – відійти.

Мовна норма є результатом державної мовної політики. Вона є ознакою літературної мови, хоча літературна мова, в свою чергу, має властивість збагачення, поповнення, розвитку. Між літературною нормою і реальним вживанням мови можуть бути розходження, що залежать від багатьох суспільних і мовних чинників (рівень розвитку літературної мови, соціальна структура суспільства, особливості мовної ситуації тощо).

Прикметною ознакою сучасного буття української мови, – зазначає О. Горошкіна, – є законодавча й практична незахищеність її від потужних іншомовних впливів, передусім англомовних. Наслідком функціональної експансії англійської мови є не лише зміна складу лексики й перерозподіл функціональних полів між питомою і запозиченою лексикою, зміна частот уживання окремих лексем, а й глибоке проникнення іншомовних структур у систему мови. Адже близькі запозичення витворюють ґрунт для виділення словотвірних афіксів, а відтак – і словотвірних моделей. Наприклад, ряд лексем – *моніторинг, холдинг, консалтинг* – дають підстави виділити афікс-инг. Те саме можна сказати й про посилення функціонального навантаження фонемами [дж]: *дайджест, джусик, пейджер, тінейджер* тощо [7, с. 3].

Мовець у своєму мовленні повинен використовувати велику кількість мовних одиниць. Для ясного і чіткого вираження думок дуже важливо мати достатній запас слів.

Сучасна доросла освічена людина застосовує 7-9 тисяч слів, а словниковий запас справжніх майстрів слова значно багатший. Як засвідчують дослідники, В. Шекспір використовував близько 15 тисяч слів, М. Сервантес – близько 17 тисяч слів, М. Гоголь – близько 10 тисяч слів, О. Пушкін, Т. Шевченко, І. Франко – понад 20 тисяч слів [6, с. 14].

З метою засвоєння норм української літературної мови, оволодіння лексикою, потрібно систематично читати найрізноманітнішу літературу, звертатися до словників, які містять інформацію щодо особливостей та правил використання мовних засобів.

Усе, що не відповідає нормі, належить до ненормативної мови. Саме унормованістю мова протистоїть таким формам національної мови (діалектам, жаргонам, просторіччю), які становлять усну не кодифіковану сферу загальнонаціональної комунікації.

“Сучасний лексикон, – як зазначає О. Кровицька, – багатоманітний. Окремо виділяється у ньому розмовно-просторічна лексика, яка досить активна і продуктивна на сучасному етапі. Неоднорідність у мовному

середовищі зумовлена, насамперед, неоднорідністю суспільних, громадських, соціальних та професійних груп. Отож у цих групах розвивається і функціонує своя субмова, “яка, з одного боку, протистоїть літературному стандарту, а, з другого, витворює власний самодостатній мовний мікросвіт, байдужий і до стандарту, і до інших соціально-мовних груп. Якраз у таких групах, де відбувається усна комунікація між їх членами, панують інтимно-фамільярні, довірливі стосунки і відбувається власне інтенсивне життя мови, її еволюція” (Ставицька, 2000, 54) [14, с. 62].

На думку Н. Б. Мечковської, між нормою літературної мови і нормами нелітературних варіантів мови є ряд істотних відмінностей: 1) норми літературної мови в основному властиві людям із вищою та середньою освітою; 2) вони мають найвищий престиж у суспільстві; 3) норми літературної мови кодифікуються, тобто фіксуються у книгах: словниках, довідниках, граматиках тощо; 4) норма літературної мови є більш стійкою, ніж норми не літературних різновидів мови; 5) норма літературної мови більш визначена, диференційована, ніж норми соціальних і територіальних діалектів [10, с. 37].

Серйозну небезпеку для мови становить явище, яке дістало назву “суржик”. Суржи́ком називають мовну суміш, яка часто стає об’єктом для глузування. Хоча його відносять до ненормативної лексики, неприпустимої у спілкуванні, однак чуємо російсько-українську мішанину щодня, як у побутовій мові, так і в офіційно-діловій сфері (наприклад, замість українських слів *папір, аркуш, кошторис, митниця, тези, ухвалили, відрядження, наступний*, можна почути російські *бумага, лист, смета, таможня, тезиси, командировка, слідуючий*).

Л. Ставицька наголошує, що суржик, хаотична українсько-російська мішанина, макаронічне мовлення, вкраплення російських слів в український текст і навпаки. Тобто все те, що викликає різкий спротив у ревнителів чистоти української мови... Не бракує емоційних оцінок і у сфері термінологічного окреслення суржику. Крім епітетів “жахливий”, “страшний”, часто трапляються дефініції “мовний покруч”, “каліка”. Ю. Андрухович дотепно охрестив це явище “милий покруч, кровозмісне дитя двомовності” [30, с. 14].

В умовах українсько-російської двомовності, що характеризує мовну ситуацію південно-східного регіону, – доводить О. Горошкіна, – гостро стоїть питання мовного виховання. Значна частина мешканців спілкується суржи́ком, що останнім часом легалізувався і в засобах масової інформації.

Балаканина Верки Сердючки, Кроликів, деяких мешканців “Музичного під’їзду” міцно входить у свідомість учнів як мовленнєва норма. Використання суржику виправдане тільки з певною стилістичною метою, проте слід чітко визначати мету й межі його вживання [7, с. 3].

Суржик, яким розмовляє переважна більшість населення України, відходить від будь-якої літературної норми – української чи російської.

Не можна не погодитися з О. Ставицькою, яка зазначає, що суржикомовній людині позбавитися російського мовного елемента дуже важко, адже для цього треба принаймні розірвати шкаралуцу свого звичного мовного світу й увійти в інший мовний світ, а це завжди болісно для індивідуальної психічної екзистенції, адже змінити власний мовний світ – це самому до певної міри змінитися. Миттєве виправлення мовного світу можливе в осіб з розвинутими лінгвістичними здібностями, у тих, хто володіє ментальною гнучкістю, неабияким філологічним даром. Але такі особи не становлять більшості, а тому, наголошую, лінгводидактичні принципи викорінення суржикової мови повинні бути якомога коректнішими. Інакше нічого, крім зненависті й відрази до української мови, це не викличе” [30, с. 14].

У суспільстві, окрім названих соціальних чинників, існує рекламна індустрія, що, в свою чергу, має великий негативний вплив на розвиток нормативного мовлення учнів. Про це свідчить той факт, – зауважує О. Горошкіна, – що на прохання розповісти віршик діти молодшого віку досить виразно цитують уривки з рекламних текстів. Реклама сприяє ознайомленню широкого кола українців з новими реаліями, наприклад, адаптер, аудіокарта, вібромасажер, жалюзі, ролети, чіпсмейкер. Молодь часто спілкується рекламними слоганами: Іноді краще жувати, ніж говорити; Годі розмовляти, почніть жувати; Не гальмує – снікерсуй; Взула і забула; Дихай вільно та ін. На жаль, важко знайти рекламу без помилок, а це негативно впливає на грамотність споживачів... Тим часом на рекламних щитах, розташованих на кожному кроці, вони читають: “Саме справжнє морозиво”, “ Авіаквитки до любого міста Америки”, “Вас вразять приємні ціни”, “Духм’яний хліб”... [7, с. 3].

Отже, мовна норма в усіх своїх різновидах має суспільний характер. Варіювання мовної норми пояснюється не тільки і не стільки часовим чинником, скільки соціальними умовами. Кожна держава кодифікує літературну норму і захищає її через загальноосвітню школу, вищі навчальні заклади та інші адміністративні інститути. Для того, щоб

українська мова посіла належне їй місце і сповна виконувала свої функції, багато ще чого потрібно зробити в країні. Курс української та ділової мови у повному обсязі повинен входити до навчальних планів загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів. Слід об'єднати зусилля науковців, фахівців різних галузей науки для створення підручників, посібників, словників, довідкової літератури. Оскільки, вчити рідної мови всіх громадян країни – найважливіше соціальне завдання, від якого залежить підготовка майбутнього інтелектуального потенціалу країни.

Виходячи з цього, пропонуємо систему вправ, які сприяють збагаченню та очищенню мовлення учнів від словесних “бур’янів”.

1. Знайти у реченні діалектизми. Перевірити їх значення за відповідним словником.

2. Визначити значення слова за тлумачним словником української мови.

3. Знайти діалекти (суржик, молодіжний сленг) у газетному тексті, пояснити їх значення. Перевірити за словником.

4. Виписати 5 слів із “Словника іншомовних слів”, скласти з ними речення. Знайти власне українські відповідники цих слів.

5. Написати твір на тему “Мальовнича мова мого краю”.

6. Написати 5 фразеологізмів, що найчастіше вживають у твоїй місцевості.

7. Виписати 5 крилатих висловів із відповідного словника. Пояснити їх значення.

8. Пояснити написання іншомовних слів.

9. Користуючись словниками, підібрати до поданих діалектних слів літературні відповідники.

10. Підібрати синоніми до поданих слів.

11. Виписати у три колонки: діалекти, літературні слова, жаргони.

12. Прочитати текст. Визначити синоніми. Перевірити за відповідним словником.

13. За допомогою словника “Власні імена людей”, проаналізувати імена: Роксолана, Богдана, Гліб, Любомир, Святослав, Арсеній, Назар та ін.

14. Описати слово-символ за “Словником символів”.

15. Записати з уст старших розповідь про християнські свята, знайти малозрозумілі слова (діалекти, суржик та ін.). Пояснити їх значення за відповідним словником.

16. Прочитати уголос текст, поставити наголос, перевірити за

орфоепічним словником.

17. Виписати з підручника по 5 лінгвістичних, математичних термінів, пояснити їх значення, походження за відповідним словником.

18. Виписати у дві колонки правильний/неправильний варіант слововживання.

Використана література:

1. *Горошкіна О.* Роль соціальних чинників у навчанні української мови // Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 2-4.
2. *Гринів О.* Мова і проблеми політичної ідентичності в Україні // Українознавство. – 2005. – № 4. – С. 46-49.
3. *Кочерган М. П.* Загальне мовознавство : підручник. – К., 2003.
4. *Кровицька О.* Українська лексикографія: теорія і практика. – Львів, 2005.
5. *Масенко Л. Т.* Суржик у системі розмовних форм побутування української мови // Дивослово. – 2007. – № 12. – С. 26-32.
6. *Мосенкіс Ю.* Український молодіжний сленг (Стан і перспективи досліджень) // Дивослово. – 2007. – № 12. – С. 32-36.
7. *Радчук В.* Мова в Україні: стан, функції, перспективи // Дивослово. – 2002. – № 2. – С. 2-6.
8. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – К., 2006.
9. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. – Полтава : Довкілля-К, 2008.
10. *Ставицька Л.* Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. – К., 2005.
11. *Ставицька Л.* Українсько-російська двомовність: соціопсихологічні та лексикографічні аспекти // Дивослово. – 2001. – № 11. – С. 13-17.
12. *Шевченко А.* Неоголошена війна проти української мови // Дивослово. – 2002. – № 12. – С. 2-5.

Юрийчук Н. Д. Современная речь школьников в аспекте нормативности.

Языковые нормы во всех своих разновидностях имеют социальный характер. Вариантность языковых норм объясняется как временным фактором, так и социальными условиями. Каждое государство оберегает литературную норму и защищает ее через общеобразовательную школу, высшие учебные заведения. Поскольку, учить родному языку всех жителей государства – главное социальное задание, от которого зависит подготовка будущего интеллектуального потенциала государства.

JURIEYCHUK N. D. Modern speech of schoolboys in the aspect of normativeness.

Linguistic norms in all the varieties have social character. The variant of linguistic norms is explained by both a temporal factor and social terms. Every state guards a literary norm and protects it through general school higher educational establishments. As, to teach to the mother tongue all habitants of the state is above all social task which preparation of future intellectual potential of the state depends on.